

А.П. Козел

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Науковий керівник: д. філол. наук,

проф. Буніятова І.Р.

Засоби вираження імпліцитного заперечення в сучасній англійській мові

Розвиток когнітивної лінгвістики сприяє розробленню нових теоретичних методів дослідження мовної та мисленнєвої систем, мовних способів та механізмів подання знань. Для сучасної комунікації вже не достатньо просто розуміти текст, для розуміння необхідно залучати створений культурою смисловий простір, оскільки основне мисленнєве навантаження припадає саме на приховані, завуальовані, імпліцитні значення.

Розуміння змісту висловлювання залежить не тільки від знання мови, а й від уміння експлікувати імпліцитний смисл, який міститься у цьому висловлюванні та безпосередньо співвідноситься із ситуацією. Одним з питань, що стосуються взаємозв'язку мови та мислення, є питання відображення мовної картини світу різними мовними засобами. Заперечення як одна з найбільш універсальних мовних категорій є семантичним підґрунтям і формально-конструктивним елементом багатьох стилістичних засобів, що, як правило, становлять собою протиставлення, зіставлення чи поєднання заперечення і ствердження, позитивних і негативних одиниць. Незважаючи на певну вторинність по відношенню до ствердження, заперечення відіграє дуже важливу, а інколи й провідну роль у пізнавальному процесі, у перебігу актів комунікації, тому не дивно, що система засобів, здатних нести заперечну семантику, надзвичайно широка [4].

Заперечення – явище багатогранне, що потребує постійного осмислення. Воно посідає особливе місце серед численних мовних категорій, оскільки своїми засобами найяскравіше та найточніше виражає категорію логіки,

вказує на взаємозв'язок між мовою, мисленням та об'єктивною дійсністю. Мовець застосовує заперечні висловлення не тільки тоді, коли щось заперечує чи намагається дати емоційно забарвлену заперечну відповідь, але й у випадках, коли щось стверджує чи доводить, виражає свою думку або оцінює об'єктивну дійсність [1].

Об'єктом нашого дослідження виступає імпліцитне заперечення в англійській мові. Імпліцитні заперечення відрізняються від експліцитних не лише формою і способом вираження значення, але й у функціональному плані, що залежить від концептуалізації дійсності.

Вивченню імпліцитного заперечення та засобів його вираження значну увагу в своїх дослідженнях приділяли такі відомі лінгвісти, як Л. Бархударов, О. Бахарев, В. Бондаренко, В. Комісаров, І. Рудик, Г. Кришталюк, Есперсен О. та багато інших. Незважаючи на безліч праць і досліджень, проведених ученими-лінгвістами, проблема імпліцитного заперечення залишається маловивченою, оскільки сучасний розвиток мовознавства та найновіші досягнення в лінгвістиці відкривають перспективи і нові аспекти аналізу категорії заперечення та засобів його вираження, що і зумовлює актуальність дослідження.

Мета статті – проаналізувати засоби вираження імпліцитного заперечення в сучасній англійській мові. На відміну від експліцитних заперечень, що реалізують відношення між учасниками події схематично, імпліцитні вказують на їхнє уточнення, що пояснюється відсутністю заперечного елемента в синтаксичній структурі, натомість його появою в семантичній структурі лексичної одиниці.

Кожна мова має власні засоби для вираження істинності чи хибності судження. І хоча для носіїв мови побудова і вживання заперечних конструкцій не складає жодних труднощів, процес їх засвоєння у рамках вивчення іноземної мови надзвичайно складний, що зумовлено недооцінюванням комплексного підходу до вивчення проблематики заперечення.

Заперечення – це складне та багатоаспектне явище, яке є об'єктом вивчення не тільки мовознавства, але й логіки та філософії. Значущим є лінгвістичний розподіл заперечення на експліцитне (формально виражене) та імпліцитне (приховане, інгерентне). Саме на такі імпліцитні засоби вираження заперечення уперше звертає увагу О. Єсперсен, вказуючи на існування в мові слів із внутрішньо притаманним (інгерентним) запереченням (*inherent negative meaning*); семантика дієслова англ. *to forget* «забувати» інтерпретується науковцем за допомогою такої логічної трансформації: *to forget* = *not to remember* (забувати = не пам'ятати). Заперечення може не мати окремого вираження в мові, а бути компонентом значення цілого слова, напр.: він відмовився = він не погодився [6].

Імпліцитному вияву значення заперечення значну увагу приділяла український лінгвіст Г. Кришталюк. Учена поділила імпліцитні заперечні одиниці на різні лексико-граматичні класи:

- а) дієслів: *fail, refuse, reject, avoid, cease*;
- б) іменників: *failure, refusal, rejection, avoidance*;
- в) прикметників: *hostile, lost, exempt, deaf*;
- г) прислівників: *seldom, scarcely, hardly* [2].

Імпліцитне заперечення не вичерпується лексичною реалізацією. Доволі продуктивною і значно цікавішою у прагматичному плані є його дія на рівні цілого речення, а також одиниць, більших за речення – мікро- та макротекстів.

Одним із різновидів такого імпліцитного заперечення є непрямі мовленнєві акти, чия заперечна функція відрізняється від прямої, що впливає із безпосереднього змісту висловлення. Потреба в таких висловленнях, на думку американського дослідника Дж. Р. Серля, зумовлена низкою комунікативних факторів, коли мети спілкування можна успішніше досягти, скориставшись непрямою мовленнєвою дією. Для цього вчений пропонує перевести прагматичне навантаження висловлення у невиражені імплікації, щоб слухач самостійно дійшов власної думки про них [5].

Непрямі мовленнєві акти, що імплікують заперечення, А. Паславська умовно поділяє на контекстуально залежні та незалежні. Інваріантною ознакою обох груп є здатність нарощувати в процесі комунікації додатковий комунікативний, у нашому випадку заперечний, зміст. Контекстуально залежні мовленнєві акти здатні реалізувати заперечення лише за відповідних контекстуальних умов, а поза контекстом його не імплікують:

- Will you come into your sitting-room? I have something to say to you.
- I'm very busy. (W. S. Maugham)

У наведеному прикладі відповідь на запитання не містить заперечної інформації. Однак із контексту зрозуміло, що вона заперечна.

До контекстуально незалежних мовленнєвих актів зі значенням непрямого заперечення А. Паславська насамперед відносить риторичні запитання. Обов'язковим елементом таких висловлень є специфічна інтонація та відповідна конфігурація синтаксичного, семантичного та фонетичного компонентів [3]:

- Put it away. I can't go to the party without Mr. Gosslyn.
- Since when? (W. S. Maugham).

Отже, до імпліцитного вираження заперечення відносяться деякі слова, словосполучення і навіть речення. Особливість імпліцитного заперечення полягає в асиметрії плану змісту та плану вираження. Імпліцитне заперечення не вичерпується лексичною реалізацією. Доволі продуктивною і значно цікавішою у прагматичному плані є його дія на рівні цілого речення, а також одиниць, більших за речення – мікро- та макротекстів.

Заперечення притаманно різним галузям науки, всі природні мови мають засоби його реалізації. Однак, треба зазначити, що в багатьох мовах заперечення формально наявне там, де семантично його немає, і навпаки, може входити до змісту висловлювання без спеціального морфологічного маркування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Амиров А. Т. Имплицитное отрицание в современном английском языке : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / А. Т. Амиров. – Москва, 1981. – 32 с.
2. Кришталюк Г. А. Заперечення в англомовному дискурсі : лінгвокогнітивний аспект : монографія / Ганна Анатоліївна Кришталюк. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2011. – 184 с.
3. Паславська А. Й. Заперечення як мовна універсалія : принципи, параметри, функціонування / А. Й. Паславська. – Львів : Видавн. центр Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2005. – 290 с.
4. Подлесская В. И. Импликативные конструкции: некоторые проблемы типологической классификации / В.И.Подлесская . – М., 1995. – 77-84 с.
5. Серль Дж. Р. Что такое речевой акт / Дж. Р. Серль. – М., 1986. – Вып. XVII. – С. 151 – 169.
6. Jespersen O. Negation in English and Other Languages / O. Jespersen / Selected Writings of Otto Jespersen. – L. : George Allen & Unwin Ltd, 1917. – P. 84.